

3.8.2018

EOAK/1478/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

KULJETUSPALVELUMATKOJEN JÄRJESTÄMISTAPA EI SAA KAVENTAA VAIKEAVAMMAISEN HENKILÖN OIKEUKSIA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Porin sosiaalitoimiston menettelyä kuljetuspalveluiden järjestämisessä. Kantelun mukaan kuljetuspalveluihin oikeutettu vaikeavammainen henkilö suorittaa kuljetuspalveluista aiheutuneet kustannukset (ajetusta matkasta) kokonaisuudessaan ensin itse taksin kuljettajalle tai muulle kuljetuspalveluiden yrittäjälle ja saa vasta jälkikäteen rahat takaisin omavastuun ylittävältä osin.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen. *Vammaispalveluasetuksen* 4 §:n mukaan kunta voi järjestää kuljetukset itse tai hankkimalla niitä muilta palveluntuottajalta taikka korvata vaikeavammaiselle henkilölle taksilla tai invataksilla tai vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen 6 §:n mukaan kuljetuspalveluista voidaan periä enintään paikkakunnalla käytettävissä oleva julkisen liikenteen maksua vastaava maksu tai muu siihen verrattavissa oleva kohtuullinen maksu.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (YK:n vammaissopimus) 1 artiklan mukaan vammaisille henkilöille tulee taata samat oikeudet kuin muillekin henkilöille. Sopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. *Vammaissopimuksen* keskeisiä periaatteista ovat yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus (3 artikla).

Sopimuksen 20 artiklassa on turvattu henkilökohtainen liikkuminen. Tällaisia liikkumiseen liittyviä palveluja ovat esimerkiksi vammaispalvelulain tarkoittamat kuljetuspalvelut. Kuljetuspalvelua onkin pidettävä yhtenä keskeisenä vaikeavammaisen henkilön omatoimista suoriutumisesta tukevana ja edistävänä palveluna. *Vammaispalvelulain* mukaisilla kuljetuspalveluilla turvataan vaikeavammaisille henkilöille kohtuulliset liikkumismahdollisuudet samoin kustannuksin kuin muille kansalaisille.

3.2 Saatu selvitys

Porin sosiaalitoimen selvityksen mukaan sosiaalipalveluihin oikeutettu vaikeavammainen henkilö maksaa hänelle myönnetyn kuljetuspalvelumatkan hinnan kokonaisuudessaan kuljetuksen suorittaneelle taksille tai muulle kuljetuspalveluyrittäjälle. Vaikeavammainen palvelunsaaja toimittaa tämän jälkeen kuitit Porin sosiaalitoimiston vammaispalveluihin. Vammaispalveluista tilitetään selvityksen mukaan asiakkaan tilille omavastuun ylittävä summa muutaman päivän kuluessa. Poikkeuksena ovat invataksia käyttävät henkilöt, jotka suorittavat taksissa ainoastaan matkasta perittävän maksun (omavastuuosuuden). Invataksiyrittäjä laskuttaa Porin sosiaalitoimelta muutoin matkasta aiheutuneet kustannukset.

3.3 Kannanotto

Porin sosiaalitoimen selvityksessä kuvattu kuljetuspalveluiden järjestämistapa saattaa mielestäni joissain tilanteissa vaarantaa tosiasiallisesti kuljetuspalvelujen saajan oikeuden hänelle myönnettyihin riittäviin ja kohtuullisiin kuljetuspalveluihin. Tällainen tilanne saattaa syntyä erityisesti vähävaraisilla vaikeavammaisilla palveluiden käyttäjillä mutta myös muilla henkilöillä esimerkiksi kiireellisissä tilanteissa.

Porin sosiaalitoimen selvityksestä tosin ilmenee, että asiakkaalla on ollut mahdollisuus keskustella palveluiden järjestämiseen liittyvistä vaihtoehdoista myös sosiaalityöntekijän kanssa. Totean, että esimerkiksi kiireellisissä tai muissa äkillisissä tilanteissa vaikeavammaisella henkilöllä ei ole kuitenkaan käytännössä mahdollisuuksia keskustella laskutusoikeuteen siirtymisestä sosiaalityöntekijän kanssa.

Mielestäni Porin sosiaalitoimen yleinen kuljetuspalveluiden järjestämistapa, siis se, että vaikeavammainen henkilö maksaa matkasta aiheutuneet kustannukset kokonaisuudessaan itse, saattaa vaarantaa tai ainakin kaventaa vaikeavammaisen oikeutta saada kuljetuspalveluja päätöksessä tarkoitetussa laajuudessa.

Totean, että korkein hallinto-oikeus on eräissä ratkaisuissaan (esimerkiksi KHO 1995 A 4) katsonut, että kunta voi muuttaa myönnettyjen kuljetuspalveluiden maksukäytäntöä siten, että kuljetuspalveluiden käyttäjä maksaa itse kuljetuspalvelukustannukset ja saa niistä jälkikäteen korvauksen kuittia vastaan. Kunnalla on siis oikeus päättää siitä, miten kuljetuspalvelut järjestetään ja miten kuljetuspalvelukustannukset maksetaan. Kunnan on kuitenkin huolehdittava siitä, että henkilön subjektiivinen oikeus kuljetuspalveluihin tosiasiallisesti toteutuu. Mikäli palveluiden käyttäjä joutuu itse suorittamaan maksun ja kunta maksaa (korvaa) aiheutuneet kustannukset jälkikäteen, on kunnan kaikissa tilanteissa varmistettava palvelujen yksilöllinen käytömahdollisuus (esimerkiksi matkaennakkoa myöntämällä).

En pidä tällaista kuljetuspalveluiden yleistä järjestämistapaa onnistuneena, asiakkaan oikeuksia huomioivina ja niitä edistävänä. Kuten olen edellä todennut, valittu järjestämistapa saattaa estää tai ainakin kaventaa joissain tilanteissa vaikeavammaiselle henkilölle kuuluvien oikeuksien toteutumisen.

Porin sosiaalitoimi on selvityksessään todennut, että se on käynnistänyt muun muassa vammaispalvelulain mukaisten kyytien välityksen ja kuljetuksen järjestämisen tarjouskilpailun. Selvityksen mukaan hankinnan tavoitteena on parantaa asiakaspalveluja, yhdenmukaistaa kuljetuspalveluiden käytäntöjä, edistää digitalisaatiota ja vastata liikennepalvelulain mukanaan tuomiin taksiliikenteen muutoksiin. Tuleva kilpailutus muuttaa Porin perusturvan vammaispalveluiden laskutuskäytäntöä, joten selvityksessä selostettu nykyinen kuljetuspalveluiden järjestämistapa tulee poistumaan. Tämän takia tyydyn kiinnittämään Porin sosiaalitoimen huomiota edellä sanottuun.

Korostan kuitenkin vielä, että Porin sosiaalitoimen tulee huolehtia ja varmistaa, että tällaisessa, sen käytössä olevassa kuljetuspalveluiden järjestämistavassa, palveluiden käyttäjät pääsevät oikeuksiinsa ennen järjestelmän muuttamista.